

Կանայք և հարսները մատնեցին դնում են ոսկէ կամ արծաթէ մատանիներ. աղջիկները գատակներին անցկացնում են «ապրջան» կամ բրդից գործած թելի վրայ երկու շարք շարած գոյնգգոյն ուլունքներ:

Վիկննա

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ժ.

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐՔ Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔԻՆ

(Շար. տես Բազմ. 1923 էջ 328)

Թ.

ԲԱՌԱԿԱՐԳԻ ԱՄԻՐՏՈՂՎԱԹԻ

335րդ թուահամարը կրող ձեռագիրն է սա. ունի Բասակարգ Ամիրտողլաթի վերնագիրը, բայց է այս՝ բժիշկին Անգիտաց Անգիտին մէկ ուրիշ օրինակը:

Յիշատակութեան արժանի ոչ մէկ բան չի ներկայացնել. պակասաւոր և անթուական ընդօրինակութիւն մ'է, առանց ո՛ր և է Յիշատակարանի. գիրը նոսր է, ոչ այնչափ զեղեցիկ՝ բայց ընթեռնելի. գրութիւնը ընդհանրապէս միասին է, և տեղ տեղ ալ երկսին. թուղթը բամբակեայ է. ամբողջը 127 թերթ է 254 էջ գրութեամբ. կազմը լաւ է և կաշի. մեծութիւնն է 21 հր.մեղր, լայնութիւնը 15 հր.մեղր, իսկ թանձրութիւնը 4 հր.մեղր:

Կը սկսի Ասալուսան վառվռոյ բառով, և կը վերջացնէ ֆուֆալով, և ապա դարձեալ կը շարունակէ նոր բառակարգ մը, որուն պարունակութիւնն ալ նոյնն է, կրնանք ըսել թէ առաջինին կրկնութիւնն է:

Եւ ցաւալի է յոյժ, որ այսպիսի ընդօրինակութիւններ՝ որոնք կրնային ուրիշ օրինակներու բաղդատութեան օգտակար հանդիսանալ՝ զուրկ են յիշատակութիւնն ներէ, ընդօրինակութեան մը տեղը, թուա-

կանը, գրիչին անունը մեծապէս կ'ազդեն օրինակին արժէքին վրայ և զայն այլապէս յարգի կ'ընծայեն:

ԲԱՌԳԻՐՔ ԱՄԻՐՏՈՂՎԱԹԱՅ

Սա ևս Ամիրտողլաթայ Անգիտաց Անգիտին մէկ ուրիշ օրինակն է, իր հնու-թեամբը վարդ Մրտիշգիի բժշկարանէն յետոյ դասելի, որովհետեւ 1662 թուա-կանին է գրուած:

Անգիականութիւնն եղած է գրասէր և գրավաստակ Տիւզեան Յակոբ Չէլէպիին, որ Ս. Ղազարու գրատունին նուիրած է զայն 1826 Դեկտեմբերի 26ին, ինչպէս կը կարդանք հատորին վախճանը:

Մեծկակ հատոր մ'է, թէև լի տառասը-խալներով և խեղաթիւրուած տողերով ու պարբերութիւններով:

Կաշէկազմ է՝ լաւ հանգամանքներու մէջ պահուած. թուղթն է ընտիր բամբակեայ, գիրը նոսր, ընթեռնելի և երկսին: Մեծութիւնն է՝ 21 հր. մեղր, լայնքը 15 հր. մեղր, իսկ թանձրութիւնը 6,5 հր. մեղր: Ունի 760 էջ գրութիւն և 387 թերթ, որոնց վերջի եօթը՝ բոլորովին պարապ են:

Չեռագիրը կը սկսի Անգիտաց Անգիտին ծանօթ Յառաջարանութեամբ, և կը պա-րունակէ Ամիրտողլաթի Յիշատակարանն. ներք իսկութեամբ, զորս ներկայացուցած եմ Երկրորդ Չեռագրին առթիւ:

Ապա կու գայ ամբողջ աշխատութիւնը, որ կ'աւարտի 759րդ էջով, և ուր կը կար-դանք դարձեալ Ամիրտողլաթի Ոսանաւոր — Յիշատակարանը, որով կը կնքուի Չեռագիրը:

Այս Ոսանաւորէն անմիջապէս վերջը կը կարդանք Յիշատակութիւնը, թէ ընդօրինակութիւնն եղած է 1662ին, զի կը գրէ:

«ԳԻՅՅԱԽ ԹՎԻՆ ՌՃԺԱ (1111 551 = 1662) ԱՊՐԻԼԻ Դ, ՕՐՆ ՈՐԲԱԹ».

Բայց ընդօրինակիչին անունը չի կայ,

ոչ ալ ուր տեղ ընդօրինակուած ըլլալը
յայտնի է:

Այսու հանդերձ՝ ես հիանալով կը հիա-
նամ այս ձեռագրին վրայ, և կը խոկամ
ըսելով, թէ ինչ երկիւղած յարգանք ունին
եղեր մեր նախնիք զէպ ի Ամիրտովաթ
Ամասիացին, ինչ պաշտում անոր աշխա-
տութիւններու մասին, որ այսպէս անոնց
բազմակերպ ընդօրինակութիւններն ըրած
են զանազան թուականներու, այլեւայլ
քաղաքներու մէջ. 15րդ դարու զաւակ
Ամասիացի այս բժիշկը որչափ ժողովրդ-
դականութիւն և բարի համբաւ վայելած
էր ուրեմն:

Արդէն տեսած և ուսումնասիրած օրի-
նականներու վրայ Ս. Ղազարու Մատենա-
դարանին ունեցածներն ալ բարդելով՝ կը
տեսնեմ որ Ամիրտովաթի թէ՛ Օգոստ
բժշկութեան, և Անգիտաց Անպատին ու թէ՛
Ախրապատիկին օրինակները կը հասնին
բաւական պատկանելի թիւի մը. երբ ար-
դեօք կարելի պիտի ըլլայ ասոնց բոլորին
բաղդատութիւնն ընել, կատարեալ և ան-
սխալ ընդօրինակութիւն մէջտեղ հանելու
համար. որ համբերատար ձեռքը պիտի
յօժարի այդպիսի մեծ և հոյակապ աշխա-
տութեան մը հեղինակը հանդիսանալ և
Հայ բժշկական պատմութեան մէջ անմահ
անուն ժառանգել:

ՏՕԲԹ. ՎԱՐԱՄ Բ. ԹՈՐՈՍՄԵԱՆ

Վենետիկ — Ս. Ղազար

24 Դեկտեմբեր 1922

(Շարունակելի)

1704ին շինուեցաւ չոգիի առաջին մեքենան.
Ֆիլիպին 1803ին յարմարացուց իր նաւակին.
1827ին Սգէֆէնսըն գտաւ տեղալարժք (loco-
motive):

○

Պրատնիկ՝ իր անուամբ կոչուող աւորճանա-
կին հեղինակը՝ շինած է թնդանօթ մը՝ որ կրնայ
մէկ վայրկենի մէջ նետել 120 հարուած:

ՀԱՌԻՕՈՐԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՔՈՎ

(Շար. տես Բազմավէպ 1923 էջ 262)

ՄԱՐՄԵԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՏԱԿԱՆ ՈՒ ՄՏԱԽՈՐ զաստիարա-
կութեան զուգընթաց և անոնց հաւասար,
և մանաւանդ յաճախ աւելի խնամք վա-
յելիք է պատանւոյն կողմանէ՝ «մարմնոյ
կրթութիւնը»¹: Ասոր մէջ կը մտնէր շար-
ժումն ու զուարճութիւն, որ աւելի հրա-
պուրէչ կ'ընծայէին զայն մատաղ հասա-
կին, քան նստողական դրութեամբ ստա-
նալի մտաւոր կրթութիւնը: Առաւելապէս
մեր ազատաց զրօսասիրութիւնն ընդար-
ձակած էր խաղերու կարճատեւութիւնը թէ՛
իրենց և թէ՛ զաւակաց համար: Եթէ Հա-
յաստանի պեղումներն ունենային և կա-
րենային տալ մեզ նկարչութեան ու քան-
դակագործութեան զանձերէն՝ զորս շոյա-
լօրէն կ'ընծայեն հեւլէն եւ հողմական
աւրուեստները, անոնց վրայ պիտի տես-
նէինք՝ մեր չափով՝ հին Հայոց զրօսական
ու մարզական խաղերը, որոց մասին մեր
մատենագրութիւնն ալ շատ ժլատ է դժ-
բախտաբար: Հազիւ անոնց անունները
կու տայ մեզ չափով մը. իսկ նկարա-
գրութիւն՝ գրեթէ ոչ, և զոր մեք իսկ
ստիպուած ենք ստեղծել:

Եւ արդարեւ մեր հարց ևս ունեցած են
և իրենց որդոց կրթութեան մասն ըրած՝
պէսպէս խաղերը, զորս հետազօտութեան
ներած չափով պիտի տեսնենք հոս յա-
ջորդարար, և զորս խաղացողաց հասակի
և ախրժակի զանազանութեան համեմատ՝
պիտի բաժնեմ երեք դասակարգի, յատուկ
տղայոց, մականց և պատանեկաց կամ պա-

1. Ս. Տիմոթ. Գ, Ի,